

Texten ingår i Michael Löwys antologi [Marxismen i Latinamerika från 1909 till våra dagar](#)

De första stora latinamerikanska marxisterna

Urfolksfrågan i Latinamerika *

José Carlos Mariátegui

Mariátegui sände en rapport om urfolksböndernas problem och deras roll i klasskampen till Kommunistkonferensen 1929 i Latinamerika. Vi publicerar här några utdrag ur rapporten. Mariátegui lägger stor vikt vid inkafolkets kollektivistiska traditioner som en fördelaktig faktor för kommunismens utveckling bland de andinska bondemassorna. Men det skulle vara orättvist att kalla hans ståndpunkt ”populistisk”, för Mariátegui är proletariats politiska hegemoni förutsättningen för övergången till socialism.

Mariátegui var den första kommunisten i Latinamerika som diskuterade jordbruksfrågan i förhållande till ursprungsfolkens situation, och han försökte på ett nyskapande sätt tillämpa den marxistiska metoden på ett detta särskilda latinamerikanska problem. Det är intressant att påpeka att efter honom skulle denna problematik framför allt diskuteras av de ”hädiska” och kritiska rösterna inom världsdelens marxism, och sedan av den castristiska strömningen.

Upprättandet av Republiken ändrar inte på något påtagligt sätt landets ekonomi. Det som sker är helt enkelt att två klasser byter ställning: hovet och den spanska adelsregeringen ersätts av storgodsägarna, koloniserarna [*encomenderos*] och de infödda yrkesutövarna. En aristokrati av blandat ursprung tar makten, utan vare sig några ekonomiska begrepp eller någon politisk idé. Metropolitens frigörelse äger rum utan att de fyra miljonerna urinvånare märker det. Deras livegenskap löper vidare från Erövringen fram till våra dagar trots de lagar som stiftats för att ”beskydda dem”, men som inte kan tillämpas så länge vårt samhällssystem präglas av den feodala ekonomiska storgodsägarstrukturen.

Den nya regerande klassen ägnar sig maktlystet och girigt åt att utvidga sina storgods på bekostnad av urfolksamhällenas marker, ända till de helt tar över dem i vissa län. Efter att familjerna i bysamhällena [*ayllu*] berövats den mark de ägt tillsammans, blev de tvungna att leta efter arbete, och bli torpare [*yanacones*] och drängar åt de storgodsägare som med våld vräkt dem från deras mark.

Av det gamla bysamhället finns inget kvar förutom ett eller annat anlets- eller etniskt drag, sedvänjor och religiös eller social praktik som med små variationer kan återfinnas i de otaliga samhällen som tidigare utgjorde det ”lilla kungadömet” eller hövdingdömet [*curacazgo*]. Men om denna organisation, som hos oss har varit den politiska länken mellan bysamhället och imperiet, förlorat alla sina inslag av plikt och solidaritet, så har å andra sidan vissa underutvecklade områden behållit sin naturliga karaktär av nästan familjeinstitution där de viktigaste grunddragen vidmakthållits även efter Erövringen.

Dessa bysamhällen bygger på gemensamt ägande av den mark de bor på och odlar och bevarar genom överenskommelser eller släktband som förenar de familjer som bildar bysamhället. Åkrarna och betesmarkerna tillhör samfälligheten och är kollektivets egendom. Där bor de, odlar marken och livnär sig på dess grödor. Och de ständiga ansträngningar

* José Carlos Mariátegui, ”El problema de la razas en América Latina”, i *El movimiento revolucionario latinoamericano, versiones de la Primera Conferencia Comunista Latinoamericana*, juni 1929 (Buenos Aires: La correspondencia sudamericana, 1929), s. 277-279, 290-291. På nätet: [El problema de la razas en América Latina](#) – Red

medlemmar måste göra för att försvara området från mäktiga grannar eller från andra samhällen, ger goda skäl för att alltid hålla samman i en grupp, som en enda kropp. Ännu idag tillhör dessa gemensamma ägor hela bysamhället, den grupp familjer som bildar samfälligheten. En del mark har delats upp, medan andra delar förblir allmänning som förvaltas av samfällighetens utsedda. Varje familj har sin jordlott att odla på, men de kan inte sälja den, för de äger den inte, den är gemensam egendom. Vanligtvis finns två slags marker: de som odlas gemensamt i något "helgons" eller samfunds namn och de som odlas separat av varje familj.

Men ursprungsfolkens kollektiva anda kommer inte bara till uttryck i dessa samfälligheter. Den sekulära sedvänja som kallas "minka" lever fortfarande kvar i Peru, Bolivia, Ecuador och Chile: det arbete som en torpare [*parcelero*] – även om han inte ingår i bysamhället - på grund av sjukdom eller andra liknande skäl inte kan utföra utan hjälp, blir ändå gjort tack vare samarbete och hjälp från grannar, De får då del i skörden om den blir tillräckligt stor, eller annan handgriplig hjälp nästa säsong.

Denna kooperativa anda som finns även utanför bysamhällena, tar sig särskilda uttryck i Bolivia där fattiga urinvånare och småbönder kommer överens om att samarbeta på all mark och dela på resultatet. En annan samarbetsform som också kan iakttas i Bolivia är den som finns mellan urinvånare som inte äger något annat än en liten jordlott i stadens närhet och en annan som bor och verkar i staden som hantverkare eller relativt välavlönad anställd. Denne har ingen tid över, men kan på ett eller annat sätt skaffa det utsäde och jordbruksredskap som behövs. Den första bidrar med jorden och sitt arbete, och sedan delar de på skörden i de andelar de kommit överens om i förväg.

Denna och andra former av samarbete utanför bysamhällena, och det faktum att så många bysamhällen på en del håll får större avkastning av jorden än storgodsen i området, bekräftar livskraften i Inkafolket primitiva kollektivism. Om de skulle få samma medel för att odla och mekanisera som storgodsen har, snabbt skulle kunna mångdubbla sin styrka, som de industrialiserade storgodsen och med de nödvändiga jordbruksmedlen. Uppskattningsvis finns i Peru 1 500 byar med 30 miljon hektar land som odlas av 1,5 miljoner byfolk; i Bolivia ungefärligen lika många byar, med färre medlemmar, för där har många drivits bort från sina marker för att arbeta i gruvorna.

Kominterns sjätte kongress har än en gång pekat på möjligheten för folken i ett mycket enkelt ekonomiskt system att direkt övergå till en kollektiv ekonomisk organisation utan att behöva genomlida den långa utveckling som andra folk passerat. Vi tror att bland de "outvecklade" folken kan inget jämföra sig med Inkafolket när det gäller att förena så goda villkor för primitiv jordbrukskommunism. Den finns kvar både i de konkreta strukturerna och i en djup kollektivistisk anda, som under ledning av den proletära klassen, förändrar sig till en av de starkaste grunderna för det kollektivistiska samhälle som den marxistiska kommunismen förutser. [...]

Bara med de utsugna urfolkens klassbaserade revolutionära rörelse kan de befria sig från utsugningen, och sålunda främja möjligheterna att uppnå politiskt självbestämmande.

Urfolksfrågan är för det mesta kopplad till markfrågan. Ursprungsfolkens okunskap, efterblivenhet och elände är inget annat än en följd av deras livegenskap. Det feodala storgodssystemet upprätthåller den markägande klassens utsugning och fullständiga kontroll av urfolkmassan. Deras kamp mot pampväldet har utan undantag grundat sig på försvaret av marken för att inte berövas den och vräkas. Så där finns hos ursprungsfolken ett djupt instinktivt krav på marken. Uppdraget för fackföreningsrörelsens och vår politiska propaganda är att samarbeta aktivt för att ge detta krav en organiserad, systematisk och tydlig form.

”Bysamhällena” som har visat en häpnadsväckande motståndskraft och uthållighet under det hårdaste förtryck, utgör en självklar utgångspunkt för markens socialisering. Urinvånaren har en djupt rotad vana att samarbeta. Också när gemensam egendom övergår till individuellt ägande, och inte bara i bergstrakterna, utan också på kusten, där en mer långtgående blandkultur motverkar urfolkens sedvänjor, fortsätter samarbetet och tungt arbete utförs gemensamt.

”Bysamfälligheten” kan utan större ansträngning bli ett kooperativ. Att överlåta storgods- mark till ”bysamhällena” är den nödvändiga lösningen på markfrågan i bergstrakterna. På kusten, där stora markägare också är allsmäktiga och gemensam egendom inte längre finns lutar lösningen oundvikligen åt privatisering av marken. ”*Los Yanaconas*”, en slags hårt utsugna torpare, måste få stöd i sin kamp mot markägarna. Deras självklara krav gäller marken de arbetar på. På storgodsens som drivs direkt av ägarna med drängar som till en del tas från bergsfolken och därför inte har någon anknytning till storgodsmarken, blir kampvillkoren annorlunda. Där måste kampen gälla frihet att organisera sig, avskaffande av tvångsvärningen [*enganche*], höjda löner, åtta timmars arbetsdag och tillämpning av arbetslagstiftningen. Först när drängarna uppnått dessa krav kan de slå in på vägen mot den slutgiltiga frigörelsen.

Det är väldigt svårt för den fackliga eller politiska propagandan att tränga in på storgodsens. Varje storgods på kusten är ett feodalvälde. Ingen organisation tillåts som inte godtar ägarnas och förvaltarnas förmynderi: där kan bara finnas idrotts- och fritidsorganisationer. Men med den ökande biltrafiken skapas, lite i taget, en öppning i de hinder som utestängde propaganda från storgodsens. Det är skälet till att det är så viktigt för klassmobiliseringen att aktivt organisera och mobilisera transportarbetarna. När dränghoparna på storgodsens får veta att de kan räkna med fackföreningarnas solidaritet och de förstår dess värde, kommer den kampvilja som saknas idag lätt att väckas. Medlemmarna i de fackföreningsgrupper som steg för steg organiseras på storgodsens har uppdraget att förklara innebörden i varje krav och att tillvarata första möjliga tillfälle att bygga sin organisation, i den utsträckning som omständigheterna tillåter.

För den stegvis växande ideologiska utbildningen av ursprungsfolken, har arbetarnas förtrupp till sitt förfogande de militanta urinvånare som tagit kontakt med fackföreningsrörelsen i gruvorna eller stadskärnorna, som tar till sig dess principer och utbildar sig för att spela en roll i sitt folks frigörelse. Arbetare som kommer från urfolksmiljö återvänder ofta dit för en tid eller för alltid.

Språket gör det möjligt för arbetarna från ursprungsfolken att effektivt utföra uppdraget som sina klass- och folkbrödernas lärare. Urfolksbönderna förstår bara på allvar vad det handlar om när de får höra det av personer ur sina egna led, som talar deras eget språk. De misstror alltid de ljushyllta, de blandrasiga och de å sin sida åtar sig sällan det svåra arbetet att ge sig in till urfolksmiljöerna med sin klasspropaganda.

Översättning (från spanska): *Eva Björklund*